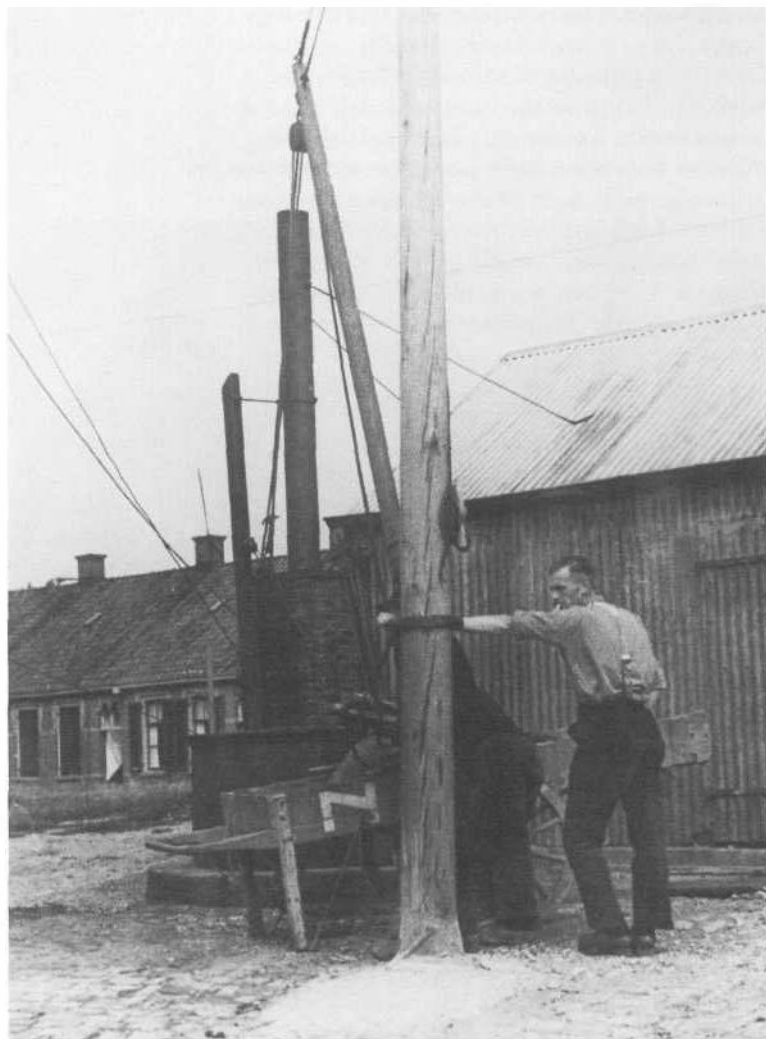


Het tanen van de netten



De latere vestiging van de taanderij van de firma Pen, 1944.

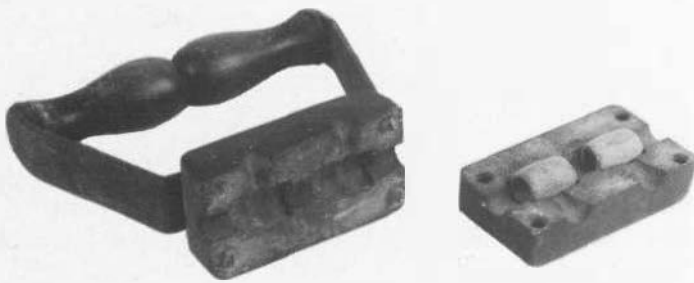
De Lemster vissers konden voor het tanen van hun netten op twee adressen terecht. De ene taanderij was van Folkert de Vries, de zeilmaker. Hij had op de Polderdijk een taanhok met ketel en takelinstallatie staan. Bij hem konden de vissers nog als enige terecht voor het conserveren van hun zijden netten. Want hier werd nog met 'eek' gewerkt. (Eek is gemalen schors van de eik, die een looistof bevat, geschikt om zijden netten mee te behandelen).

Behalve de zeilmaker had ook de nettenleverancier Jan Pen een taanderij achter de Schans. In 1926 kocht hij een Scheveningse bom, waarop twee koperen ketels zodanig werden geplaatst, dat de giek van de bom ze beide kon bestrijken. De waterinhoud van de ketels bedroeg 300 liter elk. Dit water werd uit de haven gepompt. De ketels werden met turf gestookt. Het voordeel van de bom was dat de vissers met hun aak langszij konden schieten om de te tanen netten over te geven. Anders moesten deze op een grote, lage, platte kruiwagen naar de taanderij worden gekruid. Omstreeks half maart verschenen de vissers met hun haringnetten bij de taanbaas. Deze had 's morgens vroeg de ketel al opgestookt en zo nodig met water bijgevuuld. Het conserveringsmiddel, cachou of taanstof, werd in een netje gedaan omdat het anders aan de ketel vast koekte met als gevolg dat de bodem van de ketel zou doorbranden. Er werden drie soorten cachou gebruikt. Borneo-cachou werd veelal voor het tanen van de zeilen gebruikt. Het gaf zeilen en netten een donkere kleur. Er is ook wel met 'acacia' gewerkt, afkomstig uit Afrika. Deze taanstof is kleurloos. Het nadeel is echter dat de netten er hard van worden. De derde soort is 'steentjes-cachou', dat voor het tanen van lichte en zachte netten werd gebruikt. De linnen of katoenen netten, meestal vier netten van tien vadem⁶³ per haringreep, kwamen op een strop van ongeveer twee meter lang te liggen op het dek van de bom. Onder- en bovensimmen lagen op elkaar. Zo'n twaalf of dertien repen in totaal. De strop werd aangetrokken en in de takel gehangen. Het geheel werd opgetakeld en in de ketel met kokende taanoplossing neergelaten. Daarop kwam een rooster met een aantal gewichten van vijftig pond om de netten



De ingemetselde taanketel van M. F. de Vries, 1944.

Een gietvorm voor het gieten van visnetloodjes.



onder water te houden. Vervolgens sloot men de ketel met een houten deksel. De inhoud van de ketel bleef een half uur doorkoken, waarna men met stoken stopte. Vervolgens werden de netten opgetakeld en met de kruiwagen afgevoerd. De taanbaas vulde de ketel bij, proefde of de taanoplossing nog sterk genoeg was. Zo niet, dan werd de cachou aangevuld. In mei kwamen de vissers met de ansjovisnetten, die erg gevoelig waren voor rot. Met nieuwe netten moest eerst drie of vier dagen worden gevist aler zij konden worden getaand. Daarna moest het tanen elke vijf dagen opnieuw gebeuren. Het touwwerk werd afzonderlijk getaand, dat behoefde niet zo dikwijls als de netten. Die ansjovisnetten zaten vaak vol met viskoppen. Dan was het 'sop' erg vet. De netten werden van het tanen hard en daar leed de vangst onder. Als zij te hard waren geworden, werden zij uit de simmen gesneden en als tuin- of hooinetten verkocht. Enkele weken na de behandeling van de ansjovisnetten kwamen de vissers met hoekwant. Aken en botters moesten na de ansjovisvangst worden schoon gemaakt want de schepen zaten van boven tot onder vol met stinkende visresten. Na de schoonmaakbeurt, aan het einde van een goede teelt, gingen de vissers wel met hun hele gezin met hun schip naar Amsterdam om er een aantal dagen vakantie te houden.

In de tijd van het 'hoeken' werd er maar één keer in de week getaand, alleen op zaterdag. Er gingen zo'n dertig of veertig 'spleetjes' in een bos de ketel in om te worden getaand. Het fijne netwerk dat al twee keer was getaand, werd vervolgens gekoperd: in plaats van cachou kwam er een oplossing van kopersulfaat en ammoniak in de ketel.

In dezelfde tijd werden ook de zeilen getaand. Deze werden daartoe opgedoekt, in de strop opgetakeld en in de ketel gelaten. Het opgedoekte zeil bleef een hele nacht in de ketel met taan staan. Daarna werd het uit de ketel getakeld en op het land te drogen gelegd. Tijdens dit drogen bestreek men de zeilen met taan met behulp van een stokdweil. Als een kant was ingestreken en gedroogd kreeg de andere zijde eenzelfde bewerking. Sommige vissers mengden wel lijnolie door de taan, waardoor de zeilen een grijze kleur kregen. Anderen gebruikten er dodekop (een verfstof, voornamelijk bestaande uit ijzeroxyde) bij, wat een rode kleur aan het doek gaf. Volendamers pasten dit graag toe. Touwwerk bleef, evenals zeilen, een nacht in de ketel staan. 's Zondagsmorgens moest de taanbaas naar de plaatselijk caféhoudster Boukje Meier om het taangeld te innen. Er waren echter ook wel vissers die direct na het tanen afrekenen. Behalve deze taanderij bezat Pen een nettenwerkplaats, 'de baen'. Hier werden onder meer kuilen, staande netten en fuiken in elkaar gezet. De verschillende soorten netten kwamen uit Apeldoorn. De breedte was maximaal 400 mazen en de lengte was

onbepaald. Als een visser een beug bestelde bekeek de baas van de werkplaats hoe deze met het minste verlies aan gaal kon worden gemaakt.

Op de baen stond een kurkboormachine. Later werden de kurken kant en klaar aangevoerd. Ook werd er lood gesmolten ten behoeve van de nettenloodjes. Dit gebeurde met behulp van stempels van drie loodjes. Er gingen er tien in een pond voor de haring- en ansjovisnetten. Tenslotte werden er ook boeistokken gemaakt: de sparren werden geschild, onder aan de spar spijkerde men een stuk lood en bracht halverwege de stok een aantal kurken aan. Veel vissers kwamen in de 'baen' om hun netten 'yn te

stâllen' dit was het aanbrengen van boven- en ondersimmen. De baan was precies 25 meter lang. De vloer was van keileem, daarom lagen er planken aan de uiteinden, opdat de netten niet vuil werden of beschadigden. Er konden vijf man tegelijk hun netten van simmen voorzien. Eerst werd de bovensim opgehangen. Het net kwam er naast te hangen. Dan ging men uitmeten op welke plaatsen de simmen aan de netten moesten worden bevestigd. Na het aanbrengen daarvan volgde op dezelfde wijze de ondersim. Het eerste net bleef hangen zodat de volgende netten niet opnieuw behoefden te worden uitgemeten.

Netten worden opgehaald uit de kokende taauvloestof op het Buitenmuseum te Eukhuizen.



Noten

afkortingen:

RAL	–	Rijks Archief Leeuwarden
Verslag	–	Verslag van de Staat der Zeevisscherijen
Commissie	–	Verslag over de Zeevisscherijen uitgebracht
GVL	–	Gemeente Verslag Lemsterland
Verz.	–	Verzameling van rapporten, enzovoort
Enquête	–	Enquête, gehouden door de Staatscommissie, benoemd krachtens, enzovoort
GAL	–	Gemeente Archief Lemsterland

- 1 Schrijver; blz. 1.
- 2 RAL: BRP 1914, 12 juli 1808.
- 3 Ypma; blz. 38 en 39.
- 4 Romein; blz. 125. Beaujon; blz. 6.
- 5 Ypma; blz. 17.
- 6 Ypma; blz. 17.
- 7 Tesch und De Veen; blz. 68.
- 8 Molhuysen; blz. 316 in Ypma; blz. 51.
- 9 Molhuysen; blz. 316 in Ypma; blz. 51.
- 10 Beaujon; blz. 182.
- 11 Verslag 1878; blz. 186.
- 12 Ypma; blz. 22.
- 13 Ypma; blz. 86/87.
- 14 Commissie 1854.
- 15 Op. cit. 1851; blz. 290 e.v. 'Bergse' is afkomstig van Bergen op Zoom.
- 16 Commissie 1854. Verz. 1909.
- 17 Commissie 1854; blz. 20. e.v.
- 18 Verslag 1857, 1860, 1861, enz.
- 19 RAL: BRP 1914, 12 juli 1808.
- 20 RAL: BRP 1513, 18 september 1812.
- 21 RAL: BRP 1513, 18 september 1812.
- 22 Ypma; blz. 88, noot 5.
- 23 Beaujon; blz. 117.
- 24 RAL: BRP 1513, enz.
- 25 GVL 1851.
- 26 GVL 1857.

- 27 GVL 1855.
- 28 GVL 1853.
- 29 GVL 1867 e.v.
- 30 GVL 1871.
- 31 Lemsterland 1714 = 100 = 1104; cijfers ontleend aan A. Vondeling in Ypma; blz. 160.
- 32 Cijfers, ontleend aan diverse gemeenteverslagen. – Is geen cijfers beschikbaar.
- 33 Cijfers, ontleend aan Kljnsma; blz. 70.
- 34 Enquête 1890–1894; blz. 138 e.v.
- 35 Nieuw Advertentieblad 27–6–1880.
- 36 Nieuw Advertentieblad 11–7–1888.
- 36a Ligthart; blz. 12–16.
- 37 Verslag 1859.
- 38 Verz. 1905; blz. 61.
- 39 Enquête 1890–1894; blz. 162.
- 40 Op. cit.
- 41 GVL 1853.
- 42 GVL 1875.
- 43 RAL: BRP 1914, 12 juli 1808.
- 44 Verslag 1886.
- 45 Op. cit. blz. 337.
- 46 GVL 1906, 1907.
- 47 Op. cit. blz. 111, 114.
- 48 GVL 1911.
- 49 Verslag 1912; blz. 128.
- 50 GAL; Rapporten aan de Raad 1908–1913.
- 51 GAL; Rapporten aan de Raad 1908–1913.
- 52 Romein; blz. 578.
- 53 Schaper; blz. 23.
- 54 Schaper; blz. 28/29.
- 55 Copieën van de werfboeken bevinden zich in het Fries Scheepvaart Museum te Sneek.
- 56 Particuliere archieven in het Rijks Archief te Leeuwarden.
- 57 GVL 1877.
- 58 Waar de maatvoet wordt vermeld is er sprake van Friese voeten van ongeveer 28 cm.
- 59 Kadaster en Openbare Registers te Leeuwarden.
- 60 Zie bijlage omtrent de door Pier de Boer gebouwde vissersschepen.
- 61 RAL.
- 62 Aanwezig in RAL.
- 63 Een vadem is hier de aanduiding voor een lengte van ruim anderhalve meter.
- 64 Beaujon; blz. 11/12.
- 65 Zie ook Het Peperhuis jaargang 1977.